

6. Harrison E.F. The Managerial Decision Making Process / E.F. Harrison. – 3rd ed. – Boston : Houghton Mifflin, 1987. – 246 p.

7. Экономика фирмы. Эффективность управленческих решений [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.grandars.ru>.

8. Понятие управленческого решения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://management-study.ru>.

9. Урбанович А.А. Психология управления : [учеб. пособие] / А.А. Урбанович. – Минск : Харвест, 2003. – 640 с.

10. Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. – М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – 490 с.

УДК 159.922.73

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ ТА ЙОГО ПІДТРИМКА ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

Василевська О.І., к. психол. н.,
старший викладач кафедри психології

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

У статті проаналізовано сучасні тенденції вивчення проблеми. Розглянуто казку як психолого-педагогічний феномен. Визначено психологічні особливості казкотерапії, які впливають на підтримку психічного здоров'я.

Ключові слова: психічне здоров'я, казка, казкотерапія, метафора, розвиток, символи.

В статье проанализированы современные тенденции изучения проблемы. Рассмотрено сказку как психолого-педагогический феномен. Определены психологические особенности сказкотерапии, которые влияют на поддержку психического здоровья.

Ключевые слова: психическое здоровье, сказка, сказкотерапия, метафора, развитие, символы.

Vasylevska O.I. MENTAL HEALTH PERSONALITY AND ITS SUPPORT MEANS OF TALE-THERAPY
The article analyzes the current trends of studying this problem. Considered a fairytale as psycho-pedagogical phenomenon. Determined psychological characteristics of tale-therapy that influence mental health.

Key words: mental health, fairy tale, tale-therapy, metaphor, development, symbols.

Постановка проблеми. Події сьогодення, пов'язані із суспільно-політичною ситуацією, які за часом збіглися з техногенною та інформаційною революцією, обумовили складності буття сучасної людини. Втрачається зв'язок з образами і символами, які слугували людині протягом століть, виникає загроза переведення реального життєвого простору в ілюзорну, віртуальну площину. Психічне здоров'я особистості, яке забезпечує повноцінну життєдіяльність, зазнає постійних руйнівних впливів. Проте на тлі суспільних проблем, нестабільності повсякденності підтримка психічного здоров'я людини є однією з найскладніших завдань сучасної психології.

Ступінь розробленості проблеми. Термін «психічне здоров'я» набув значущості у зв'язку з доповіддю Всесвітньої організації охорони здоров'я 1979 року на тему «Психічне здоров'я і психосоціальний розвиток дітей». Експерти ВООЗ звернули увагу на необхідність забезпечення умов збереження психічного здоров'я в сучасному світі. Згідно з даними експертної групи ВООЗ,

досліджень у галузі психічного здоров'я, в останні десятиліття суттєво погіршилося психічне здоров'я населення земної кулі. Україна, на жаль, перебуває серед країн, яких торкнулася ця тенденція. А тому теоретичні та практичні дослідження психічного здоров'я набувають неабиякої актуальності.

У сучасній психології психічне здоров'я взаємопов'язане з такими проблемами, як адаптація (М. Громбах, Ю. Олександровський); вікові та життєві кризи (С. Громбах, Г. Малейчук, Р. Сірко); військова служба (М. Корольчук, В. Крайнюк, Є. Потапчук); новітні інформаційні технології (Г. Балл, Г. Залевський, Л. Крижанівська, Л. Юр'єва); навчальна діяльність (Ю. Олександровський, М. Безруких, О. Гнатюк, С. Громбах, С. Єфімова, В. Калашин, Н. Коцур, І. Левина, С. Максименко); повноцінне функціонування особистості (М. Бачеріков, К. Домбровський, О. Калітеєвська, П. Лушин, А. Маслоу, В. Розін, Ю. Ящишина); соціальні проблеми (Г. Балл, Г. Залевський, Г. Ложкін, Е. Фромм, К. Хорні, Л. Юр'єва); над-

звичайні ситуації (Ю. Александровський, Л. Юр'єва).

Проте, незважаючи на актуальність і запити сьогодення, залишаються недостатньо дослідженими засоби підтримки психічного здоров'я особистості.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі теоретичних аспектів дослідження підтримки психічного здоров'я особистості засобами казкотерапії.

Виклад основного матеріалу. Вочевидь, різноплановість аспектів людського буття, пов'язаних із психічним здоров'ям, є свідченням значущості цього феномену як для суспільства, так і для окремого індивіда. Міждисциплінарний статус досліджуваної проблеми, яка перебуває на межі філософії, психології, соціології, психіатрії та інших галузей знання, розширює коло проблем, зумовлених станом психічного здоров'я особистості.

У вітчизняній психології психічне здоров'я розглядається як один з аспектів здоров'я загалом [7; 8; 9; 13]. Упорядники «Психологічного довідника учителя» пов'язують психічне здоров'я зі станом психосоматичного і психологічного благополуччя, який ґрунтується на відчутті сили й цінності власного «Я» людини, її здатності досягти узгодженості із самою собою та іншими на основі доцільної з огляду на умови навколишньої дійсності регуляції поведінки й діяльності, характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів та забезпечує адекватну умовам навколишньої дійсності регуляцію поведінки, діяльності [11].

Отже, психічне здоров'я є відносно усталеною характеристикою людини, яка забезпечує активність поведінки людини, належний рівень її адаптованості та самодостатності в навколишньому природному і соціальному середовищі.

Психічне здоров'я як самостійне психологічне явище тривалий час залишалось поза увагою науковців. У зарубіжній психології психічне здоров'я розглядалось в контексті психокорекційної та психотерапевтичної практики. На думку О. Васильєва, Ф. Філатова [4], психологія ХХ століття була зосереджена на аномаліях людської природи, психічно здорова особистість майже не досліджувалася. Тільки в другій половині століття представниками гуманістичної і трансперсональної психології були розпочаті дослідження здорової особистості. Варто зауважити, що вітчизняна психологія започаткувала свої пошуки із цього питання в останні десятиліття минулого століття.

Вагомо розширює розуміння психічного здоров'я гуманістична психологія, яка пропонує концепцію «позитивного психічного

здоров'я». Ця концепція базується на істинно людському самоздійсненні. А. Маслоу розглядав головним чином два складники психічного здоров'я: прагнення людей бути всім, чим вони можуть, розвиваючи свій потенціал через самоактуалізацію; наближення до гуманістичних цінностей, тобто чутливість до прекрасного, альтруїзм, бажання покращити людство. Основним критерієм психічного здоров'я визначено повну актуалізацію можливостей людини або самоактуалізацію.

Таким чином, представників гуманістичного напрямку об'єднує погляд на людину, яка звертається до свого внутрішнього світу, намагається досягнути своє людське буття, потенціальні можливості, життєве призначення. Наголошується на активній позиції людини – творця свого життя.

У сучасному світі стає актуальною проблема виникнення нових форм психічної патології, зумовлених масштабними соціальними змінами і застосуванням новітніх технологій. В. Залевський, Ю. Кузьмін пропонують біопсихосоціоетичну модель розвитку особистості, наголошуючи на «ноетичності» – духовності як важливої складової психічного здоров'я. Вочевидь, говорячи про питання духовності, необхідно розглянути взаємовідношення психічного здоров'я і релігії. Дискусії навколо цього питання мають давню історію. К. Юнг підкреслював, що у вірі та релігійних почуттях відбувається зустріч свідомого і несвідомого, що приводить до цілісності людини. Активно обговорюються питання, пов'язані з розвитком християнської психології. На нашу думку, конструктивний досвід взаємодії релігії та психології представлено у співпраці Інституту психічного здоров'я Українського Католицького Університету з духовенством – в однорічному навчальному проекті «Психологічні виміри духовного супроводу та формації». Програма має на меті збагатити її учасників (настоятелів монастирів, монахів, семінаристів) психологічними знаннями та навичками, необхідними для пастирського служіння.

Таким чином, існують складні конструктивні взаємовідношення між психічним здоров'ям і духовністю. Духовність розглядається як складова частина психічного здоров'я. Водночас психічне здоров'я досліджується як фундамент духовності.

А. Антоновський [15], Б. Братусь [2], П. Лушин [8], Л. Терлецька [13] визначають психічне здоров'я в термінах активності, особистісного розвитку. Враховується не тільки зовнішня, а й суб'єктивна, внутрішня реальність, робиться акцент на відносинах людини із власним внутрішнім світом.

Основою психічного здоров'я становить повноцінний психічний розвиток на всіх етапах онтогенезу. Наголосимо, що порушення психічного здоров'я виникають, якщо своєчасно не реалізуються вікові та індивідуальні можливості розвитку, не створюються умови для формування вікових новоутворень.

Є підстави констатувати в сучасних умовах збільшення негативних факторів, які впливають на психічне здоров'я людини, зокрема зміни в ідеології та економіці, озброєні конфлікти, провокуючи кризові стани. Отже, враховуючи складність феномену психічного здоров'я особистості і об'єктивну необхідність його збереження, розглянемо засоби його підтримки.

Зважаючи на позитивний аспект розуміння психічного здоров'я як збереження здатності до розвитку і збагачення особистості, психолого-педагогічна практика звертається до засобів, пов'язаних із метафорою, символами, а саме до казкотерапії.

Ефективними шляхами збереження і підтримки психічного здоров'я особистості дослідники вважають засоби, пов'язані з творчістю (О. Васильєв, О. Кочерга, Л. Роговик, Л. Терлецька), метафорою, символами (Дж. Міллс, Р. Кроулі, К. Ленктон, Ю. Алімова) і, зокрема, казкотерапією (Г. Малейчук, Н. Оліфірович, Д. Соколов, Л. Терещенко), яка розвиває соціально-особистісну, емоційну сфери, допомагає відпрацювати травмуючий досвід (Ю. Алімова, Л. Венгер, А. Гнєздилов, Я. Омельченко, Р. Ткач, Н. Сакович), зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки подій і вчинків (О. Бреусенко-Кузнецов, В. Пономарьова), сприяє саморозвитку і самопізнанню (І. Вачков, Т. Зінкевич-Євстигнеєва, Л. Короткова, Н. Радіна). Водночас специфіка використання казки як засобу підтримки психічного здоров'я не була предметом окремих досліджень.

Вочевидь, казки з прадавніх часів не тільки розважали і повчали, а й були засобом народної психотерапії задовго до того, як психотерапія стала професійним заняттям [3], оскільки казка поєднує в собі унікальний наратив однієї особистості й типову історію, притаманну більшості [6; 10; 12].

Психоаналітик К. Естес визначала казку як необхідний засіб для підтримки життєдіяльності, підкреслюючи що казки мають цілющу силу. У казках містяться засоби, які дозволяють виправити або відродити будь-яку втрачену душевну пружину.

Використання казок у психотерапевтичній практиці характерне для багатьох психологічних напрямів – аналітичної психології, транзакційного аналізу, гештальт-підходу,

екзистенціальної психології, позитивної терапії.

Першість у питанні привнесення казок у психотерапевтичну практику належить К. Юнгу, який вважав, що казки представляють колективне несвідоме, яке, перетворюючи досвід, накопичений протягом поколінь, може давати нове бачення складних для свідомості ситуацій. Розглядаючи процес психічного розвитку як виникнення і диференціацію свідомості з несвідомого, дослідник основним мотивом казки вважав процес індивідуалізації як досягнення цілісності особистості, наближення до свого сутнісного «Я» (Самості). Це відбувається за допомогою усвідомлення, інтегрування різних сторін «Я»: архетипами Персоною і Тінню, Анімою й Анімусом. Особливу увагу вчений приділяв архетипічній символіці, наявній у казках, метафоричності казкового змісту.

Ще однією специфічною рисою аналітичного підходу до аналізу казок є акцент на емоційному компоненті, переживаннях, пов'язаних із казковими образами людини, яка слухає казку. Казки можна інтерпретувати за допомогою кожної з чотирьох основних функцій свідомості – розуму, почуттів, відчуттів, інтуїції.

Таким чином, представники аналітичної психології вважають, що казка впливає на становлення цілісності особистості, інтеграції її частин, у казках важливі не етнічний колорит, самотність, а взаємозв'язок і динаміка архетипів.

Своєрідним є підхід до інтерпретації казки в екзистенціальній психології. Е. Фромм відмовляється від терміна «інтерпретація» на користь терміна «розуміння» стосовно снів, міфів і казок. Мова символів, якою вони написані, – це єдина універсальна мова, тому йдеться про розуміння, а не про розгадування якогось коду: «Я думаю, що таке розуміння важливе для кожного, хто хоче глибше пізнати себе, а не тільки для психотерапевта, який налаштований лікувати психічні розлади» [14, с. 180]. І за умови правильного розуміння казки допомагають торкнутися глибинних рівнів власної особистості.

Зв'язок між казкою і людською долею досліджував інший представник психоаналітичної школи – Е. Берн. Транзакційний аналіз вміщує в центр розгляду проблему життєвого сценарію, який не усвідомлюється самою людиною і передається від батьків дітям за допомогою «батьківського програмування». Казка – це рольова взаємодія, яка укладається в сценарій, тобто це те, що людина ще з дитинства планує здійснити в майбутньому. Вочевидь, улю-

блена казка людини дає можливість психологу зрозуміти витoki проблем клієнта.

Дослідження казок у межах гештальт-підходу базуються на тому, що під час розповіді або прослуховування казки відбуваються важливі процеси на емоційному і тілесному рівнях: від появи проєкції особистості (яка дає можливість визначити те, що актуально зараз, що відбувається в контактах з іншими, культурні мотиви, сценарії) – і до інтуїтивного знаходження сенсу подій свого життя. Казка допомагає усвідомити, потім зробити інтерпретацію особистісних переживань за допомогою образів-символів.

Отже, представники різних психологічних шкіл зверталися до казок для ілюстрації положень власних теорій і для доведення тих або інших концепцій. І кожний знаходив у них необхідні підтвердження своїх поглядів, що може свідчити про універсальний характер казок як психологічного матеріалу, про їхню поліфункціональність.

Таким чином, казка – складний психологічний феномен, який має вікову історію існування. До вивчення казок зверталися провідні психологічні школи. Дослідниками визначено типологію, структуру і композицію казки, доведено її вплив на свідоме і несвідоме особистості.

Як результат казку було покладено в основу окремого напрямку практичної психології – казкотерапії. Дослідження з казкотерапії широко представлені в роботах сучасних російських і білоруських учених І. Вачкова, А. Гнезділова, Є. Доценко, Т. Зінкевич-Євстигнєєвої, Л. Короткової, Г. Малейчука, А. Наговіцина, Н. Оліфірович, Н. Радіної, Д. Соколова, О. Хухлаєвої. Авторами здійснена спроба дати визначення казкотерапії, розроблені методичні та вікові підходи до її застосування.

Українські науковці Ю. Алімова, О. Бреусенко-Кузнецов, М. Заброцький, О. Мартиненко, Г. Мікляєва, В. Солодухов, Л. Терлецька, Р. Ткач ґрунтовно вивчають теоретичні та практичні аспекти роботи з казкою, форми і особливості її впровадження в індивідуальну та групову роботу.

Отже, казкотерапія – це напрям практичної психології, який, використовуючи метафоричні ресурси казки, надає людям можливість розвинути самосвідомість і будувати особливі рівні взаємодії, що створює умови для становлення їх суб'єктності.

Використання казкотерапії в роботі практичного психолога допомагає повною мірою задіяти всі її функції – діагностичну, терапевтичну, прогностичну, катарсичну, розвивальну.

У роботі казкотерапевта особливу роль відіграють клієнтські казки. Для кращого

розуміння своєї екзистенціальної ситуації (розуміння того, наскільки справді твоїм є життя, яким ти живеш) людині слід звертатися до особистої чарівної казки [3; 5; 6; 12]. Казкотерапія ефективно застосовується в роботі з низькою самооцінкою, тривожністю, почуттям провини, агресивністю, страхами. Казки формують знання про способи взаємодії між людьми, можливості соціалізації та самореалізації. Казкотерапія сприяє опрацюванню психотравм раннього віку, тяжких життєвих переживань, тим самим закладаючи підґрунтя для підтримки психічного здоров'я особистості.

Науковці [5; 10; 12], досліджуючи можливість метафоричності казки виражати системні характеристики несвідомого в його усталених тенденціях, що впливають на поведінку особистості, розкриваючи глибинно-психологічні передумови деструктивних проявів психіки, пов'язаних із фіксаціями дитинства (едіпова залежність, психологічні захисти у базових та ситуативних формах), наголошують на поєднанні у казках діагностичних, розвивальних і терапевтичних моментів, що підвищує ефективність їх використання для досягнення психічного здоров'я особистості.

Терапевтична цінність казкотерапії полягає в тому, що казка може сприяти становленню емоційної регуляції через розвиток самосвідомості. Позитивні зміни в самосвідомості потребують від особистості саморозуміння. Ми спираємося на екзистенціальний аспект саморозуміння, який розглядається у феноменологічно-герменевтичному напрямі як опосередкована можливість розуміти себе, відшуковуючи особистісний сенс у символічному просторі.

Символи виникають тоді, коли образи, створюючи міст між свідомим і несвідомим, трансформуються в символи. У процесі цього складного руху дитина створює власну символічну здатність, відбувається налагодження зв'язку і регуляції між свідомим і несвідомим. На думку К. Юнга, відбувається або відновлюється необхідна вісь Еґо – Самість, яку покладено в основу психічного здоров'я.

Слід також пригадати твердження М.-Л. фон Франц стосовно того, що герой казки символізує здорову й доступну для усвідомлення ситуацію, виражає оптимістичну установку, втілює повернення до нормального й здорового функціонування. Ілюструє казкотерапію як засіб підтримки психічного здоров'я і можливість налагодження діалогу між Тілом і Розумом, що свідчить про холистичний підхід до особистості, який характеризує психологічну модель психічного здоров'я [6].

Значення казки в розвитку особистості підкреслює С. Максименко: «Метафори, казки є реальною умовою, джерелом, а також рушійною силою розвитку, оскільки вони і є тією реальністю, яка дає дитині свободу і можливість вільно розвиватись. Народжується особистісна, творча рефлексія» [9, с. 8].

Аналіз метафоричності казок допомагає визначити їх особливості, на які може спиратися в своїй роботі практичний психолог: казки в метафоричній формі позначають конфлікт головного героя; в образах друзів і помічників (які ототожнюють можливості і здатності головного героя) втілюються підсвідомі процеси, через образи розбійників і перешкод передаються страхи і невпевненість героя; у просторі казки створюються аналогічні ситуації, у яких герой перемагає; розглядається метафорична криза з обов'язковим позитивним вирішенням (герой долає всі перешкоди і перемагає); створюється можливість для усвідомлення героєм свого нового буття як переможця.

Утім, щоб доросла людина переносила стресові навантаження без тривалих психопатологічних і психосоматичних наслідків, необхідно подбати про психічне здоров'я вже з дитинства. Складні ситуації можуть обмежувати адаптивні можливості людини, проте архетипічний, глибинний рівень казок і метафор допомагає звернутися до ресурсів раннього дитинства [5; 10].

У роботі практичного психолога використовуються як традиційні форми роботи з казкою (читання, розповідь, переказ, обговорення), так і нетрадиційні (прогривання казки, складання за схемою, дописування). Зокрема, прогривання чарівної казки без обговорення та оцінювання поведінки героїв відкриває шлях до активізації глибинних механізмів переживання архетипічних тенденцій та образів. Особливість народної казки полягає у збалансуванні активності всіх персонажів, центрованості сюжету на певному типі конфлікту.

Події, які розгортаються в казковому просторі, дають змогу більш чітко обмежувати кількість небажаних вчинків за допомогою казкових засобів – персонажів, подій, чаклунства.

Слід зауважити, що на психологічному рівні перетворення розглядаються як опрацювання страху змін власного тіла в ході дорослішання. Узагалі досить поширений страх зміни себе і ситуації, страх невизначеності, що може привести до уникання ситуацій вибору, прийняття рішень, планування і прогнозування майбутнього. У процесі створення казки, навіть із примітивним сюжетом, дорослі та діти роблять важливий

крок до глибинних основ емоційного життя, створюється підґрунтя для розвитку соціальних емоцій, впевненості у власних можливостях, подолання страхів [5; 6; 10; 12].

Висновки. Отже, психічне здоров'я як цілісний, багаторівневий феномен, інтегрована характеристика особистості, що забезпечує саморегуляцію психофізичних функцій організму і сприяє гармонійному включенню в соціум, є підґрунтям повноцінної реалізації людиною своїх особистісних і соціальних потреб. Теоретичною основою розгляду засобів підтримки психічного здоров'я особистості виступають положення про можливість символічної репрезентації психіки суб'єкта в єдності свідомих і несвідомих проявів, використання символічного змісту емпіричного матеріалу для цілісного пізнання психіки, про функції та роль казкотерапевтичного підходу в самопізнанні, саморозумінні, активізації власного потенціалу людини. У ході казкотерапії виникає психотерапевтичний ефект: особистість раптом відкриває в собі джерело сили, відбувається активізація ресурсів, потенціальних можливостей особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балл Г.О. Сучасний гуманізм та його діалогічні орієнтири / Г.О. Балл // Психологія і суспільство. – 2006. – № 3 (25). – С. 5–32.
2. Братусь Б.С. Психологическое и нравственное пространство нормы / Б.С. Братусь // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – № 3(46). – С. 1–4.
3. Бреусенко-Кузнецов О.О. Арт-простір казкотерапії / О.О. Бреусенко-Кузнецов // Психолог. – 2007. – № 28 (286). – С. 18–23.
4. Васильева О.С. Психология здоровья. Феномен здоровья в культуре, психологической науке и быденном сознании / О.С. Васильева, Ф.Р. Филатов. – Ростов-на-Дону : ООО «Мини Тайп», 2005. – 480 с.
5. Вачков И.В. Введение в сказкотерапию, или Избушка, избушка, повернись ко мне передом... / И.В. Вачков. – М. : Генезис, 2011. – 288 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Проективная диагностика в сказкотерапии / Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева, Е.А. Тихонова. – СПб. : Речь, 2003. – 208 с.
7. Ложкин Г.В. Педагогическая деятельность и ее регуляторы / Г.В. Ложкин, Н.Ю. Волянюк // Практична психологія та соціальна робота. – 2014. – № 3 (180). – С. 1–4.
8. Лушин П.В. Понятие о психическом здоровье как процессе / П.В. Лушин // Українська психологія: сучасний потенціал : матеріали Четвертих Костюківських читань. – Т. 2. – К., 1996 – С. 115–128.
9. Максименко С.Д. Экзистенциальные основания драмы человеческой жизни / С.Д. Максименко // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка. – К., 2013. – Т. 11: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Вип. 7. – Частина 1. – Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2013. – С. 3–11.

10. Практика сказкотерапії / [под ред. Н. Сокович]. – М. : Речь, 2006. – 224 с.
11. Психологічний довідник учителя : в 4 кн. / [упоряд. В. Андрієвська]. – К. : Главник. – Кн. 3. – 2005. – 96 с.
12. Солодухов В.Л. Метафоричність казки як засіб активного соціально-психологічного навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / В.Л. Солодухов. – Івано-Франківськ, 2006. – 20 с.

13. Терлецька Л.Г. Психічне здоров'я особистості. Технологія самоаналізу : [монографія] / Л.Г. Терлецька. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 150 с.
14. Фромм Э. Душа человека / Э. Фромм ; пер. с англ. В. А. Закса, Т. И. Перепелова, Т. В. Панфилова, Э. М. Телятнікова. – М. : Республика, 1992. – 430 с.
15. Antonovsky A. The Life Cycle, Mental Health and the Sense of Coherence / A. Antonovsky // Israeli Journal Psychiatry and Related Sciences. – 1985. – vol. 22. – № 4. – P. 273–280.

УДК 159.953.3

ВІКОВІ ВІДМІННОСТІ МІЖ ПОКАЗНИКАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МНЕМІЧНОЇ СИСТЕМИ В ПРОЦЕСІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ

Войтенко О.В., к. психол. н.,
доцент кафедри психології та соціології
Університет державної фіскальної служби України

Стаття присвячена узагальненню результатів дослідження вікових відмінностей у функціонуванні мнемічної системи в процесі літературної творчості молодших підлітків.

Ключові слова: пам'ять, регулятивні функції пам'яті, творча діяльність, молодші підлітки.

Стаття посвящена обобщению результатов исследования возрастных отличий функционирования мнемической системы в процессе литературного творчества младших подростков.

Ключевые слова: память, регулятивные функции памяти, творческая деятельность, младшие подростки.

Voitenko O.V. AGE DIFFERENCES BETWEEN INDICES OF FUNCTIONING MNEMONIC SYSTEM IN THE PROCESS OF LITERARY CREATION YOUNGER TEENAGERS

The article summarizes the results of the study of age-differences of functioning mnemonic system in the process of literary creativity of younger teenagers.

Key words: memory, regulative functions of memory, creative activity, younger teenagers.

Постановка наукової проблеми. Одним із найважливіших завдань психологічної науки на сучасному етапі її розвитку є вирішення проблеми формування творчої особистості, адже розвиток творчого способу мислення особистості давно перетворився на соціальну необхідність. Нові умови та перспективи розвитку суспільства, загальні тенденції науково-технічного й економічного прогресу висувають нові вимоги до підготовки покоління, що підростає. Лише творча особистість спроможна створювати, пропонувати нові теорії, нові технології, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних чи нестандартних ситуацій.

У проблемі формування творчої особистості ми дослідили один конкретний аспект – регулятивний вплив пам'яті на літературну творчість молодших підлітків. Специфічний аспект прояву пам'яті, який полягає в побудові та регуляції діяльності, що виконується, визначається як її регулятивні функції, на

відміну від когнітивних функцій, які забезпечують запам'ятовування, перетворення, збереження й актуалізацію інформації у формі відтворення та впізнання, що складає традиційний аспект вивчення пам'яті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У світлі сучасних знань мнемічні процеси розглядаються як найважливіша умова ефективності цілеспрямованої діяльності людини. Перехід до вивчення мнемічних процесів у взаємодії зі всіма структурними компонентами діяльності характерний для більшості сучасних вчених (С.П. Бочарова, Л.М. Веккер, Р.М. Грановська, В.П. Зінченко, Т.П. Зінченко, М.А. Кузнецов, В.Я. Ляудіс, Г.К. Середа, Т.Б. Хомуленко та ін.).

Сучасні дослідження багаторазово підкреслювали роль пам'яті як наскрізної та базової функції в організації ансамблю психічних процесів, тому що в структурі будь-якої дії пам'ять є обов'язковим і найважливішим компонентом, який містить еталони, коди та